

We vragen u enkel voor persoonlijk gebruik onze content te kopiëren. Het delen van deze content met anderen is niet toegestaan © Het Financieele Dagblad 2026.

Bitterballen en een ruzie op afspraak houden wethouders langer binnenboord

Nika Buijs, Billie Slagboom

In het kort

- Gemeentelijke formaties starten door het hele land; gemeenten zullen over niet al te lang hun college van burgemeester en wethouders verwelkomen.
 - Uit onderzoek blijkt dat het in sommige plaatsen altijd hommeles is, terwijl bij andere een bestuur voor de volle vier jaar wél slaagt.
 - Het FD ging op zoek naar de gouden formule voor een stabiel gemeentebestuur.
-

De lokale formaties zijn in volle gang. Alle 342 gemeenten hebben hetzelfde doel: een bestendig college voor vier jaar, zonder ruziënde raadsleden en wethouders die rollend over straat gaan. Maar wat is er nodig voor een stabiel college? Het FD dook in de data, maar vond het antwoord op de borrel.

Stadhuis van Leiden. In die gemeente mogen alleen moties met een goede onderbouwing ingediend worden. Sinds die afspraak uit 2010 viel er geen wethouder meer. Foto: Guus Schoonewille/ANP

De burgers van Den Helder zagen in februari hun wethouders met slaande deuren vertrekken. Dat was niet voor het eerst; in de marinestad staat de teller nu op 26 wethouders die om politieke redenen vertrokken, sinds de gemeentehervormingen van 2002.

Het maakt Den Helder koploper op de ranglijst van probleemgemeenten die wordt bijgehouden door kennisplatform De Collegetafel. Op korte afstand volgen Almere (24 vertrekkers), geplaagd door versplintering en Floriade-problematiek, en Den Haag (20 vertrekkers) waar wordt gesproken van een angstcultuur.

Nog opvallender zijn misschien wel de 23 smetteloze gemeenten die kalmpjes aan de onderkant van de ranglijst bungelen. Sinds 2002 vertrok daar geen enkele wethouder vanwege een politieke valpartij. Geen vertrouwensbreuken of bestuurscrises; het bestuur lijkt er stabiel en solide.

Op dit moment komen veel gemeenten de verkennende ronde uit en beginnen ze aan het echte formeerwerk. Wat kunnen gemeenten leren van hun succesvolle en problematische voorgangers om stabiel te besturen?

Zondebok

Onderzoek op basis van data van de Wethoudersvereniging maakt vooral duidelijk wat géén garanties biedt voor een stabiel gemeentebestuur. Zo blijkt dat geen enkele partij als

zondebok aangemerkt kan worden voor de politieke valpartijen. Het FD bekeek ook data over alternatieve vormen van bestuur, zoals minderheidscoalities of brede raadsakkoorden. Ook die zorgen niet voor meer of minder stabiliteit.

Dan het inwonersaantal. Dat zegt wel iets, maar ook niet alles. Hoe groter een stad, hoe vaker een wethouder het niet meer volhoudt, zo blijkt. Toch is het inkrimpen van gemeenten niet dé gouden tip voor stabiel bestuur. ‘Probleemgemeente’ Den Helder is met 56.665 inwoners bijvoorbeeld kleiner dan het ‘smetteloze’ Oosterhout in Noord-Brabant met 58.739 inwoners.

‘Keihard werken’

De spil voor stabiel bestuur lijkt veel simpeler te zijn, blijkt uit een rondgang van het FD langs experts en gemeenten; namelijk het hebben van een goede bestuurscultuur. Nogal een open deur, vinden de betrokkenen zelf, maar dat maakt het volgens hen nog niet vanzelfsprekend.

‘Een goede cultuur is gewoon keihard werken’, zegt Eric Kaarsemaker, griffier van de gemeente Oosterhout. De griffier is een van de hoogste ambtenaren binnen de gemeente en heeft onder meer de taak om de relaties te bewaken tussen de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders. Deze taak vraagt steeds meer van Kaarsemaker.

In zijn Oosterhout vertrokken sinds 2002 geen wethouders om politieke redenen. En hoewel het een relatief kleine gemeente is, kampt Oosterhout met grootstedelijke problematiek, zoals drugscriminaliteit, vanwege de ligging tussen Breda en Rotterdam. ‘Het kan er dus best fel aan toegaan in een vergadering, maar bij de vaste nazit moet iedereen weer normaal met elkaar kunnen praten’, vertelt de griffier. ‘Daar leer je meer over wat de drijfveren van een ander zijn, wat dingen makkelijker bespreekbaar maakt.’

Oosterhout zit nu, net als alle andere gemeenten, in een gevoelige fase; de formatie. ‘Er kan veel misgaan bij de onderhandelingen. Vorige keer voelde een aantal partijen zich gepasseerd doordat er niet genoeg overleg plaatsvond. Dat stukje pijn bleef in de jaren daarna nog hangen. Dit keer zijn we tijdig en met deskundige hulp gaan zitten om voor iedereen duidelijk te krijgen hoe je wel goed formeert.’

Valpartijen

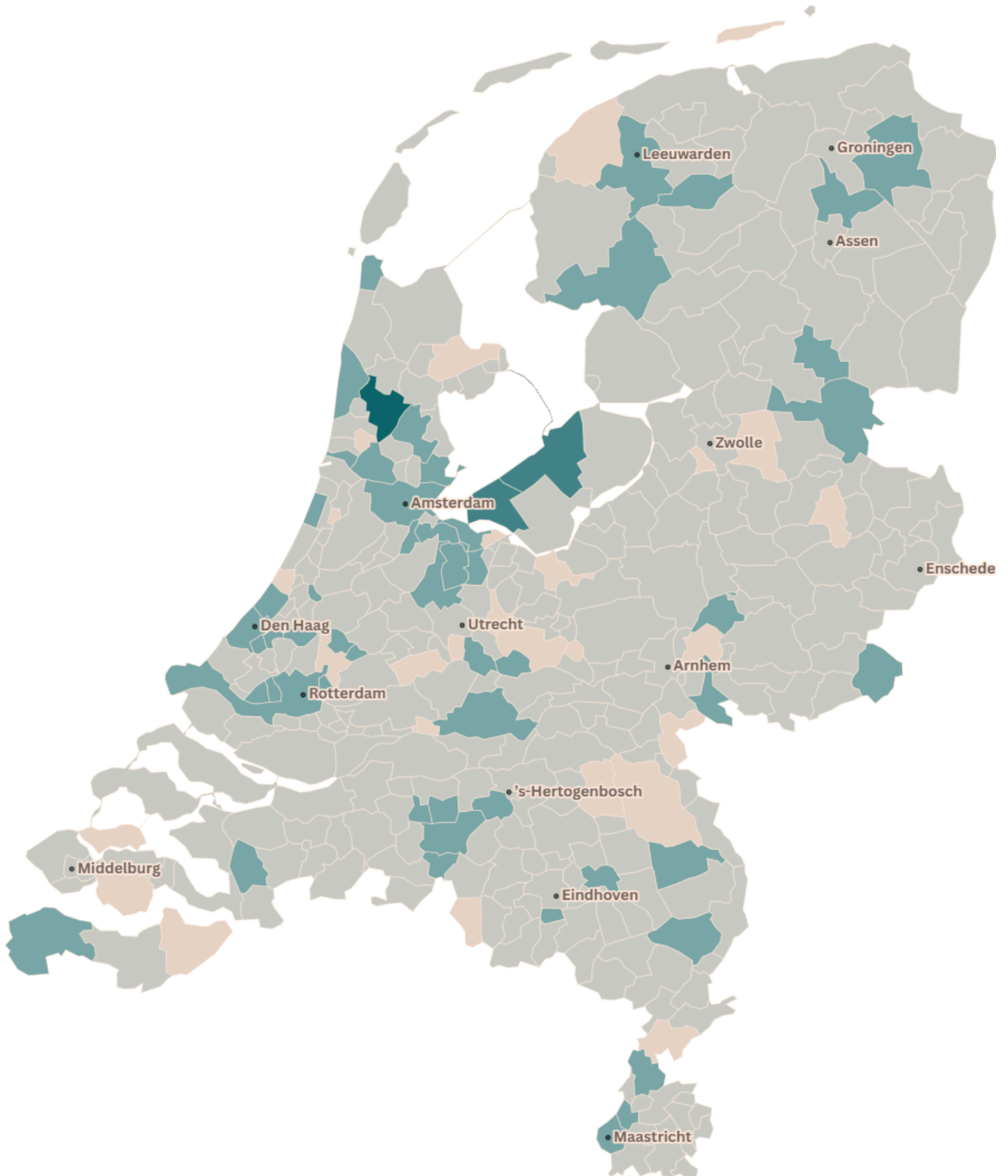
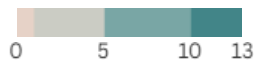
Maar ook tijdens de raadsperiode kan het hoog oplopen. ‘Raadsleden grijpen bijvoorbeeld in met moties als ze het gevoel hebben dat wethouders niet goed presteren. Afgelopen periode gebeurde dat structureel en moesten we het gesprek aangaan.’

Ook de griffier van probleemgemeente Den Helder onderschrijft dat het uiteindelijk het belangrijkste is om met elkaar in gesprek te blijven. ‘Het lijkt heel basaal om normaal met elkaar om te gaan, maar dat blijkt toch moeilijk’, zegt Menno Huisman, al twintig jaar de griffier. Hij vindt dat de verantwoordelijkheid vooral ligt bij de burgemeester in zijn taak als voorzitter, en bij de politici zelf.

Dat er zo veel politieke valpartijen zijn in Den Helder, zit hem volgens Huisman veelal in 'onbenulligheden'. 'Politici moeten hier beter met elkaar communiceren. Ze wisselen bijvoorbeeld te laat met elkaar van gedachten over belangrijke zaken. Dat heeft in het verleden geleid tot onbegrip en onbehagen, waarna het snel de verkeerde kant op kon gaan.'

Afzwaaiende wethouders afgelopen twee periodes

Vertrokken wethouders per gemeente, tussen 2018 en 2026

Data van de Wethoudersvereniging op deze kaart gaat terug tot 2018 en geeft alle redenen van vertrek weer, ook die niet met een vertrouwens- of bestuurscrisis te maken hadden (zoals een andere baan).

Scheidsrechter

Hoe stuur je het dan de goede kant op? Volgens experts zijn partijen in de gemeente het, anders dan in de landelijke politiek, eens over 80% van de onderwerpen. Over de overige 20% moet je als gemeente kunnen ruziën, want dát is politiek, zegt Marcel Boogers, hoogleraar aan de Universiteit Utrecht. Hij deed onderzoek naar bestuursculturen bij gemeenten. ‘Maar je hebt goede spelregels en een goede scheidsrechter nodig. Net als bij voetbal: zonder regels en zonder de bereidheid ze te respecteren wordt het een vechtpartij. En dat zie je in sommige gemeenten ook gebeuren.’

Ruziën moet gebeuren op afspraak, zegt hij. ‘Je moet afspreken wanneer je waarover ruzie gaat maken, en je moet de ander ook helpen diens rol goed te vervullen.’ Een voorbeeld van zo’n afspraak is het moment waarop raadsleden moties delen. ‘Formeel mag je op het allerlaatste moment met een motie komen. Maar je kunt elkaar ook van tevoren op de hoogte stellen van wat je gaat inbrengen, zodat de andere fractie zich kan voorbereiden. Dat komt de kwaliteit van het debat ten goede.’

Andere voorbeelden van gestroomlijnd ruziën zijn te vinden in oud-probleemgemeenten. Zo kenmerkte de Leidse politiek zich vroeger door het motto ‘een maand geen wethouder gevallen, is een maand niet geleefd’. Dat vertelde Leids oud-raadslid Paul van Meenen onlangs tegen zijn huidige collega’s in de Eerste Kamer. Leiden loste dat op met onder meer de afspraak dat alleen moties met goede onderbouwing ingediend kunnen worden. Sinds 2010 viel er volgens Van Meenen geen wethouder meer.

De voormalige herriegemeente Stein (26.000 inwoners) was ook berucht. Burgemeester Marion Leurs-Mordang kreeg bij haar aanstelling in 2013 de opdracht mee de bestuurscultuur te verbeteren. ‘We zorgen er nu voor dat mensen veel beter weten wat hun rol inhoudt. Als je dat helder hebt, dan voorkom je bij debatten verwarring en irritatie als iemand iets zegt waar diegene niet over gaat.’ Ook moeten de raadsleden na een vergadering altijd evalueren. ‘Raadsleden zeggen weleens: burgemeester, het hoeft vandaag niet. Maar dan houd ik vast – het moet elke keer.’

“Die evaluatie hoeft vandaag niet, zeggen raadsleden wel eens. Maar dan houd ik vast – het moet elke keer”

Marion Leurs-Mordang, burgemeester van Stein

Overschreeuwen

Wat (oud-)ambtenaren wel zien, is dat het steeds uitdagender wordt om een goede bestuurscultuur te behouden, nu de politiek steeds meer verhardt. Bestuurders en raadsleden worden vaker bedreigd, en landelijk vocht het kabinet-Schoof regelmatig in het openbaar zijn ruzies uit. ‘Het politieke klimaat wordt ook in de gemeente steeds opportunistischer’, zegt Kees Ahles. Hij stapte eind vorig jaar op als wethouder in probleemgemeente Almere. ‘Het draait steeds minder om de feiten, en steeds meer om een soort profileringsdrang. Je bent elkaar vooral aan het overschreeuwen.’

In de laatste raadsperiode vertrokken in Nederland drie keer zoveel wethouders vanwege persoonlijke omstandigheden. ‘Dit kan een chique oplossing zijn voor een wethouder die vertrekt na intern gedoe’, zegt Henk Bouwmans van De Collegetafel. Andere redenen zijn volgens hem toenemende intimidatie op sociale media.

Tegelijkertijd komen er ook steeds meer lastige onderwerpen op gemeenten af. ‘Zoals asielopvang en bezuinigingen’, zegt de Oosterhoutse griffier Kaarsemaker. ‘Dan komt er veel druk op de verhoudingen te staan. Als je dan een fijne bestuurscultuur hebt, is het echt een luxe.’

Complimentje

De oplopende druk op de lokale politici hoeft geen probleem te zijn voor een gemeente met een solidaire cultuur, zegt Hatte van der Woude, directeur het bureau van de Wethoudersvereniging. Ze noemt als voorbeeld een college in Eindhoven, waar wethouders elkaar vergezelden naar moeilijke commissiedebatten.

Uiteindelijk draait het erom dat wethouders en raadsleden na een debat nog een normaal gesprek met elkaar kunnen voeren. Hier komt bij bijna alle bevroagden steeds de bitterbal terug als analogie. Zo ook bij Van der Woude. ‘Ik ben er sterk van overtuigd dat samen borrelen na de raad bijdraagt aan stabiliteit. Dan check je of je te ver ging bij een debat of geef je een complimentje over iemands standvastigheid. Dat maakte ik als VVD-wethouder bijvoorbeeld een keer mee met een SP’er. Toen waren we niet meer wethouder en raadslid, maar mens en mens.’

Data vertrekkende wethouders

De partij waar het vaakst een wethouder vertrok was de VVD. De helft van haar wethouders stapte vorige raadsperiode op. De voornaamste reden hiervoor was het nemen van een andere baan. Iets minder dan een op de drie GroenLinks-wethouders vertrok vroegtijdig, en deed dat in de grootste mate wegens persoonlijke omstandigheden. Van de top tien probleemgemeenten liggen er zeven boven de rivieren. De ‘smetteloze’ gemeenten uit het lijstje van De Collegetafel liggen verhoudingsgewijs juist het vaakst in Noord-Brabant; 5 van de 23.

Lees ook

Meer wethouders van buiten de gemeente, ondanks verhuisplicht

'Hoornse ziekte': acht lokale partijen in een stadje met ruim 76.000 inwoners